

Väitöksiä

Suomalaisten kaikkoavat paratiisit Brasiliassa ja Dominikaanisessa tasavallassa

Lauantaina 4. joulukuuta 1999 esitettiin Turun yliopistossa julkisesti tarkastettavaksi fil. lis. *Eevaleena Melkaksen väitöskirja "Kaikkoavat paratiisit. Suomalaisten siirtokuntien aatteellinen tausta ja perustamisvaiheet Brasiliassa ja Dominikaanisessa tasavallassa n. 1925–1932."* Virallisena vastaväittäjänä toimi dos. *Olavi Koivukangas* Siirtolaisuusinstituutista ja kustoksena prof. *Kalervo Hovi* Turun yliopistosta.

Eevaleena Melkas on valmistunut filosofian kandidaatiksi 1994 ja lisensiaatiksi 1998 Turun yliopistosta. Väitös kuuluu yleisen historian alaan.

Suomalaisten Brasiliaan ja Dominikaaniseen tasavaltaan vuonna 1929 perustamien siirtokuntien aatteellinen tausta liittyy Euroopassa 1800-luvun lopulta lähtien levinneisiin kehitysoptimismien vastaisiin virtauksiin ja luonnonmukaisen elämän ihailuun. Suomessa tämääntäviä ajatuksia sisältyi luonnonparannusaatteen ja myös sktunabbilaisen herätysliikkeen siirtolakokeiluun 1910-luvun lopulla.

Siirtokuntien perustaminen oli välittömässä yhteydessä puutarhuri Toivo Uuskallion luonnonmukaisen elämän ajatuksiin, joihin kuului vegetarismien ja karjatoman maanviljelyksen lisäksi

myös käsitys tuhatvuotisen valtakunnan toteutumisesta maan päällä. Hän koki itsensä eräänlaiseksi profeetaksi, joka saamiensa näkyjen johdattamana ohjaisi ihmisiä etelään.

Siirtolaisuus puutarhaviljelylle perustuvaan Fazenda Penedoon oli järjestettyä ja valikoitua. Enemmistön 159 siirtolaisen joukossa muodostivat naimattomat nuoret miehet, ja suurin osa suomalaisista oli kotoisin eteläisestä Suomesta, jonne propaganda oli keskittynyt. Pääosin siirtolaiset olivat työväestöä, ja joukossa oli vain harvoja maanviljelijöitä. Siirtokunnan erikoisluonteesta ja perustajien suunnitelmista huolimatta siirtolaiset olivat lähtömotiiveiltaan melko kirjavaa joukkoa ja vain osa oli varsinaisia vaakaumuksen ihmisiä.

Siirtokunta ei vastannut vaakaumuksen ihmisten eikä muidenkaan siirtolaisten odotuksia, mistä seurasi huomattava määrä muuttoja siirtokunnasta joko muualle Brasiliaan, Argentiinaan tai takaisin Suomeen jo perustamisvuoden 1929 aikana. Suomalaisen siirtyminen Penedoon väheni romahdusmaisesti perustamisvuoden jälkeen. Alusta lähtien sijoitusten ja lainojen varaan perustettu siirtokunta joutui kamppailemaan vaikeiden taloudellisten ongelmien kanssa.

Kun taloudellisen tilanteen parantaminen osoittautui mahdottomaksi uusien lainojen ja sijoitusten avulla, merkitsi tämä käännekohtaa Penedon alkuperäisten aatteellisten tavoitteiden toteuttamisessa. Syksyllä 1932 siirtokunnassa tehtiin päätös luopua puhtaasta puutarhaviljelystä ja ottaa sen rinnalle kanan- ja sian-

kasvatus sekä täysihoidolatoiminta.

Ajatus suomalaisten siirtymisestä Dominikaaniseen tasavaltaan Villa Vásqueziin kytkeytyi siihen epäluuloon ja tyytymättömyyteen, jota osa luonnonparannustavan kannattajista tunsivat Brasiliaan ja Fazenda Penedoa kohtaan. Dominikaaninen tasavalta tuli vaihtoehdoksi, kun eurooppalaisia siirtolaisia tavoittelevan maan siirtolaispropaganda kulkeutui Suomeen 1920-luvun lopulla ja suomalaiset innostuivat siellä olevista edullisista maansaantimahdollisuuksista. Ratkaisevaa oli, ettei Dominikaaniseen tasavaltaan pääsemiseksi vaadittu isorokkorokotusta, sillä osa luonnonparannustavan kannattajista oli ehdottomia rokotuksen vastustajia.

Vuosina 1929–1932 Dominikaanisen tasavallan hallituksen perustamaan ja maan luoteisosassa sijaitsevaan Villa Vásqueziin matkusti luonnonparantaja ja sktunabbilaisaarnaaja Oskari Jalkion aloitteesta ainakin 116 suomalaista.

Suomalaissiirtolaiset elivät Villa Vásquezissa riisinviljelyn ehdoilla. He eivät muodostaneet siirtokunnassa omaa hallinnollista kokonaisuutta, vaikka heillä eräänlainen erityisasema presidentin ja hallituksen huomion kohteena olikin. Ongelmia suomalaisille ja koko siirtokunnalle aiheutti vuoden 1930 vallankumous, jonka jälkeen siirtolaisille aiemmin luvutut edut peruttiin. Paluumuutto painottui vuoden 1931 jälkeiseen aikaan, vaikka jo vuosina 1929–31 siirtolaisten liikkuvuutta esiintyi. Poismuuttoon vaikuttivat pääosin viljelyvaikeudet, riittävien pääomien

puute, sairaudet ja koti-ikävä. Vuonna 1932 Villa Vásquezin suomalaisyhteisö oli jo hajoamassa.

Kanadan suomalaisuus syntyy ja elää kerrottuna

Perjantaina 3. joulukuuta 1999 esitettiin Jyväskylän yliopistossa julkisesti tarkastettavaksi yhteiskuntat. lis. *Teppo Sintosen* väitöskirja ”Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina.” Virallisena vastaväittäjänä toimi FT *Marja Saarenheimo* Tampereen yliopistosta ja kustoksena prof. *Marjatta Marin* Jyväskylän yliopistosta.

Teppo Sintonen on valmistunut filosofian maisteriksi v. 1991 ja yhteiskuntatieteiden lisensiaatiksi v. 1995 Jyväskylän yliopistosta, jossa hän on toiminut tutkijana ja lehtorina yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella. Tutkimus kuuluu yhteiskuntatieteiden alaan.

Tutkimuksen perusteema on, miten Kanadan suomalaiset siirtolaiset (lähinnä 1920-luvulla tullut ikäluokka) määrittävät itseään Kanadan monikulttuurisessa mosaiikissa. Kyse on siten heidän identiteetistään eli vastauksesta kysymykseen, kuka minä olen ja keitä me Kanadan suomalaiset olemme ryhmänä ja mikä on meidän paikkamme monietnisisessä yhteiskunnassa?

Kysymys etnisyyden jatkuvuudesta ja ylläpidosta on ollut kansainvälisen tutkimuksen keskiössä jo useamman vuosikymmenen ajan. Keskustelua on käyty

pääosin erilaisten näkyvien etnisyyden tuntomerkkien säilymisestä. Perinteisten tapojen ja käytäytymismallien sekä etnisen kielen vähittäistä katoamista monikulttuurisissa yhteiskunnissa on pidetty jopa merkinä etnisyyden merkityksen yleisestä häviämisestä. Ihmiset tuntevat kuitenkin yhteenkuuluvuutta etnisin perustein. Siten identiteetistä on tullut keskeinen käsite etnisyyden jatkuvuuden kannalta: vaikka näkyvät kulttuuriset piirteet katoaisivatkin, etninen identiteetti on säilyttänyt merkityksensä yhteisöllisyyden tunteen ylläpitäjänä.

Tässä tutkimuksessa etnistä identiteettiä tarkastellaan kertomuksellisesta/narratiivisesta näkökulmasta. Lähtökohtana on, että etnisyyden yhteiskunnallinen ja yhteisöllinen merkitys liittyy identiteettiin, ja identiteetin tuottamisen ja kollektiivisen välittämisen tapa on kertomuksellinen/narratiivinen. Siten kertomukset ovat väline, joilla etnisiä merkityksiä tuotetaan ja välitetään.

Etnisen identiteetin narratiivista tuottamista tarkastellaan 1920-luvulla Kanadaan menneiden suomalaisten miesten elämäntarinoissa. Tutkimuksessa osoitetaan, kuinka miesten elämäntarinoissa identiteettikäsitykset kiinnittyvät työnäytteen kautta yhteiskunnallisen hyväksynnän hankintaan. Tutkimuksen aineistona ovat vuonna 1993 Torontosta ja Thunder Baysta kerätyt elämäntarinoita. Kanadan suomalaisten etnistä identiteettiä tutkitaan siten elämäntarinoiden kautta.

Elämäntarinat, kuten tarinat ja kertomukset yleensäkin, ovat

kiinnostavia siksi, että ne ”säilyvät” ihmisten elämän kokemuksia. Eletty elämä on ajallista, sen tapahtumat katoavat siis menneisyyteen, mutta niistä kerrotut tarinat jäävät olemaan. Tutkimuksen idea on, että kertoessaan elämästään, ihmiset tulevat kertoneeksi siitä, keitä he ovat. Näin elämäntarinat voidaan ymmärtää myös identiteettikertomuksina.

Elämäntarinoissaan Kanadan suomalaiset puhuvat tapahtumien lisäksi erilaisista ihmisistä, joiden kanssa he ovat olleet tekemisissä. Samalla kun he kertovat, millaisia nämä toiset ihmiset ovat, he määrittelevät myös omaa itseään. Esimerkiksi kun metsäkämpätarinoissa suomalaiset halusivat korostaa olevansa ahkeria, he kertoivat kuinka laiskoja kämppien ranskalaiset tai slaavit olivat. Kanadan suomalaisuus ja suomalaisten ominaisuudet määrittävät näin ollen toisten etnisten ryhmien jäsenten ominaisuuksien kautta, niiden vastakohtina.

Elämäntarinoissa säilyvät Kanadan suomalaisuuden yleisten piirteiden lisäksi myös yksilöllisemmät kokemukset. Perheiden keskuudessa kerrotaan siitä, kuinka äiti, isä, isoäiti tai isoisä tulivat Kanadaan, mitä he tekivät työnsä ja miten he elivät. Näin siirtolaistarinoista tulee osa perheiden ja sukujen yksityisiä historioita. Laajimmillaan siirtolaiskertomukset, sukuhistoriat ja elämäntarinat kertovat suomalaisten sopeutumisesta uuteen yhteiskuntaan. Niissä säilyvät suomalaisten omat käsitykset siitä, kuinka heidät on otettu vastaan Kanadassa ja kuinka he ovat löytäneet oman paikkansa uudessa monikulttuurisessa kotimaassaan.

Tarinat sisältävät yleensä sekä onnellisia että kipeämpiäkin asioita. Niissä kerrotaan, kuinka suomalaiset ovat saavuttaneet hyväksyntää ahkerina työntekijöinä, ”Kanadan rakentajina”. Toisaalta niissä puhutaan monista keskinäisistä ja etnisten ryhmien välisistä ristiriidoista ja kahnauksista, olivat ne sitten luonteeltaan poliittisia tai uskonnollisia. Kaikkiaan siirtolaiskertomuksen muodostavat Kanadan suomalaisten eräänlaisen kollektiivisen syntyhistorian, jonka kautta suomalaissiirtolaiset ymmärtävät sekä omaa elämänsä ja sen tapahtumia että maailmaansa.

Suomalaisten heikko itsetunto uudelleen arvioitavaksi

Lauantaina 27. marraskuuta 1999 esitettiin Turun yliopistossa julkisesti tarkastettavaksi kasvatust. lis. *Raimo Kalevi Rönnholmin* väitöskirja ”Identiteetin lähteillä. Kulttuurijuuret minuuden ja opiskelun osana.” Virallisena vastaväittäjänä toimi prof. *Pertti Toukoma* Oulun yliopistosta ja kustoksena prof. *Erkki Olkinuora* Turun yliopistosta.

Raimo Rönnholm on suorittanut kasvatustieteiden kandidaatin tutkinnon 1979 ja lisensiaatin tutkinnon 1983 Turun yliopistossa. Hän toimii ohjausryhmän tieteellisenä asiantuntijana EMOTR-projektissa. Väitös kuuluu kasvatustieteen alaan.

Raimo Rönnholmin väitöstutkimus yksilön kansallisista kulttuu-

rijuurista minuuden osana asettaa joitakin perinteisiä käsityksiä uuteen valoon. Tutkimuksen mukaan minäkäsityksen merkitys tavallaan ”kääntyy nurin” sen mukaan, mikä on yksilön side kansalliseen kulttuuriinsa. Kielteinen minäkäsitys voikin merkitä vahvuutta kiinteään kulttuurisiteen yhteydessä ja myönteinen vastavasti heikkoutta löyhän siteen yhteydessä.

Tällöin myös esimerkiksi puhe suomalaisten heikosta kansallisesta itsetunnosta joutuu vähintäänkin uudelleen arvioitavaksi. Tulosten mukaan kielteinenkään minäkäsitys ei ole kohtalokasta, jos se on läheisessä yhteydessä kulttuurijuuriin. Vastavasti myönteinen itsekäsitys ei välttämättä toimi positiivisena ennusteena, jos suhde suomalaisuuteen on etäinen. Olennaisempaa näyttää siten olevan minuuden kulttuurikytkentä kuin minäkäsityksen arviointi sinänsä.

Rönnholmin tulosten mukaan yksilön kulttuurijuurilla näyttää olevan erittäin selvä yhteys moniin tulevaisuuden ja nykyhetken tavoitteisiin. Kiinteään kulttuurisiteen omaavat mieltävät työn ja opiskelun sisällöllisesti motivoituneemmin kuin ne, jotka ottavat etäisyyttä juuriinsa. Iällä, sukupuolella ja monilla muilla taustatekijöillä ei näytä olevan vastavaa merkitystä.

Myönteisellä minäkäsityksellä on merkitystä koulumenestykselle vain siltä osin kuin se kytkeytyy kiinteään kulttuurisiteeseen. Koulussa menestyivät parhaiten kiinteää kulttuurisidosta edustavat oppilaat riippumatta siitä, miten myönteinen heidän minäkäsityksensä on.

Kulttuurijuurilla on myös merkitystä sille, miten opiskelija kokee epäonnistumisensa koulutyössä. Löyhän kulttuurisiteen oppilaat syyttävät oppimisvaikeuksistaan enemmän omia kykyjään kuin oppilaat, joilla on kiinteä yhteys juuriinsa. Kulttuurijuurien keskeisenä tekijänä myös oma-kieliselä opetuksella on tärkeä merkitys oppilaan koulumotivaatiolle ja tavoitteille.

Minän ja suomalaisuuden läheinen yhteys näyttää merkitsevän myös yleistä psyykkistä hyvinvointia. Minäkäsityksen myönteisyys sinänsä ei sitä vielä takaa. Oleellista on se, missä suhteessa itsearvio on kansallisarvi-oon.

Kansainvälisyyden kannalta on kiintoisaa havainto, että omiin juuriin sitoutuminen merkitsee myös vieraiden kulttuurien arvostamista. Terve kansallisuuteen ankuroitua itsetunto on rehtiä tasa-arvoa omien ja toisten silmissä. Yksilö kokee kelpaavansa itselleen eikä väheksy aiheetta toisiakaan.

Rönnholmin tutkimusaineisto on kerätty sekä Suomesta että Ruotsista ja perustuu yli kymmenen vuoden seurantaan.

Etnopolitiikkaa Ruijassa

Perjantaina 12. marraskuuta 1999 esitettiin Turun yliopistossa julkisesti tarkastettavaksi fil. maist. *Marjut Anne-Mari Anttonen* väitöskirja ”Etnopolitiikka Ruijassa. Suomalaislähtöisen väestön identiteettien politisoituminen 1990-luvulla.” Virallise-

na vastaväittäjänä toimi prof. *Bo Lönnqvist* Jyväskylän yliopistosta ja kustoksena prof. *Pekka Leimu* Turun yliopistosta.

Marjut Anttonen on suorittanut filosofian kandidaatin tutkinnon 1984 Jyväskylän yliopistossa. Hän toimii tutkijana Turun yliopistossa. Väitös kuuluu kansatieteen alaan.

Pohjoisnorjalainen suomalaisperäistä ryhmää koskeva vähemmistökeskustelu on tyypillinen moderni ilmiö, jota vastaavia tunnetaan eri puolilta maailmaa. Etnisten ryhmittymien yhä äänekäämpi esiintyminen on yleismaailmallista, ja siinä tulevat esille globalisoitumisen ja lokalisoitumisen jännitteet.

Samalla aiemmin vaalittu käsitys yhtenäisistä ja homogeenisistä "kulttuureista" murenee; kulttuurinen identifikaatio on ymmärrettävä jatkuvana ja dynaamisena prosessina, jolle on tyypillistä monimuotoisuus ja ristiriitaisuus.

Marjut Anttonen väitöstutkimus kuvaa ja analysoi Pohjois-Norjassa koko 1990-luvun ajan käytyä politisoitunutta suomalais- ja kveenikeskustelua. Väittelijä on kerännyt tutkimusaineistonsa ollessaan Tromssan yliopiston sosiaaliantropologian laitoksella stipendiaattina vuosina 1992–96. Hän pohtii työssään myös pitkäaikaisen kentällä asuminen merkitystä tämänkaltaiselle tutkimukselle.

Anttonen tutkimus osoittaa mm. sen, miten kulttuuri-, identiteetti- ja etnisyysskäsitteitä käytetään vähemmistöpolitiikan välineinä sekä sen, miten historiaa tulkitaan "aidon ja autenttisen" etnisen alkuperän rekonstruoimiseksi.

Osa keskustelijoista haluaa konstruoida idean yhdestä, homogeenisestä vähemmistöryhmästä, mahdollisesti jopa kansasta, jolle voitaisiin legitimoida tietty oikeudellinen asema saman mallin mukaisesti kuin saamelaisille on Norjassa myönnetty ILO:n sopimuksen 169 ratifioinnin myötä vuonna 1991. Tällä tavoin etnisestä ja kulttuurisesta identiteetistä tehdään politiikkaa, sillä viime kädessä on kyse vallan ja resurssien jakamisesta.

Ruijassa puhuttu suomen kieli herättää myös eriäviä mielipiteitä. Tärkeimpänä kysymyksenä on se, ovatko paikalliset murteet suomen kielen variantteja vai onko kyseessä oma itsenäinen kveenin (tai kainuun) kieli, jolta vielä puuttuu kirjoitettu kielioppi. Kyse on myös siitä, minkälaisen virallisen aseman suomi voisi saada Norjan valtiossa sekä siitä, mikä suomen kielen suhde on esimerkiksi saameen tai Norjassa puhuttuihin erilaisiin siirtolaiskieliin.

Tärkeitä ovat myös kysymykset siitä, minkälainen asema suomenkielistä alkuperää olevalla väestöllä on nykypäivän norjalai-

sessä yhteiskunnassa. Ovatko nykyiset kveenit pelkäästään aikaisempien vuosisatojen maahanmuuttajien jälkeläisiä – tai poleemisemmin ilmaistuna, voidaanko heidät edelleenkin määritellä siirtolaisiksi – vai ovatko he saamelaisiin verrattavaa alkuperäiskansaa? Tällaisia väitteitä on heitetty ilmaan yhä useammin viime vuosina.

Tutkimus esittelee ja analysoi ruijalaiskeskustelua eri tasoilla. Mikrotasolla tulevat esille ihmisten erilaiset tavat suhtautua etniseen ja kulttuuriseen taustaansa; kaikki eivät pidä sen politisoimista tarpeellisena. Myös päällekkäiset, monietniset identifikaatiot ovat todellisuutta, kun monilla ihmisillä on sekä saamelaisia, suomalaisia että norjalaisia esivanhempia.

Välitasolla, esimerkiksi etnopolitiittisissa järjestöissä, tehdään kulttuurisesta identiteetistä politiikkaa mm. tiedotusvälineiden avulla. Vahvaa ja aggressiivista retoriikkaa käyttäen korostetaan yhden, "oikean" identiteetin merkitystä. Käytännössä tästä seuraa edellä mainittu ristiriitainen keskustelu, koska yksilöiden identifikaatiomallit ovat moninaisempia.

Makrotasolla taas tarkastellaan modernin hyvinvointivaltion suhdetta erilaisiin kulttuuriin ja kielellisiin vähemmistöryhmittymiin.